

Kapcár, Andrej

Počiatky, vývoj a postavenie extrémnej metalovej hudby v Gruzínsku

Sacra. 2018, vol. 16, iss. 2, pp. 26-46

ISSN 1214-5351 (print); ISSN 2336-4483 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141636>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Počiatky, vývoj a postavenie extrémnej metalovej hudby v Gruzínsku

Origins, Evolution, and the Current Position of Extreme Metal Music in Georgia

Andrej Kapcár, FF MU, Ústav religionistiky
e-mail: 418362@mail.muni.cz

Abstract

Even though Georgia, as a post-Soviet republic, has had a long, bloody, and turbulent history, in the past years it has transformed itself into a modern, progressive country comparable to most of the middle European states. The one difference we might notice is visible in its extreme metal scene. While there are hundreds of metal bands in countries with a similar population structure to Georgia, the number of bands in the Georgian scene is far smaller, and the scene remains mostly underground with a very insignificant number of fans. This study discusses how the political situation of the country, the strong position of the Orthodox Church, as well as the historically affected local culture influences the situation of extreme metal in Georgia.

Keywords

metal, music, religion, Georgia, Caucasus, orthodox church, belief

Klíčová slova

metal, hudba, náboženstvo, Gruzínsko, Kaukaz, ortodoxná cirkev, viera

Úvod

Len máloktorý hudobný žáner si v minulosti vyslúžil toľko (často negatívnej) pozornosti ako metal. Od svojich počiatkov v 60. a 70. rokoch, spojených s priekopníkmi žánru „tvrdej hudby“ (Black Sabbath, Deep Purple alebo Led Zeppelin), skrz mnohé štiepenie štýlov a subžánrov, si metalová hudba vytvorila pomerne stabilné postavenie v rámci populárnej hudby. Je však zložité hovoriť o metale ako o jednoliatom celku. Záber tohto štýlu siaha od pokojnejších, melodických (a pre širokú verejnosť prijateľnejších) verzí, až po extrémne formy s agresívnym zvukom, ako aj výzorom hudobníkov, pôsobiacich na náhodného diváka často priam hrozivo.

Kým majoritnejšie odnože, ako napríklad pôvodný heavy metal, glam metal, pop metal alebo pomerne mladý nu-metal, sa tešili značnej obľube, extrémne formy metalu (death, black a doom metal) stále tvorili okrajovú sféru hudobnej scény, i keď často s pevnou fanúšikovskou základňou. Tak ako tieto formy vznikli v rámci

snahy o istú reformu, resp. očistenie metalu¹, tak často fanúšikovia, ako aj samotní hudobníci vidia v tomto hudobnom prejave formu revolty či kontrakultúry. Podobnú reakčnosť nachádzame aj v mnohých iných hudobných štýloch². Komplexné texty metalových piesní, pracujúce často s témami ako smrť, utrpenie, násilie, vojna a podobne, sa ukázali ako vhodné médium kritiky morálky, korupcie, charakteru, a v neposlednom rade aj náboženstva. Fascinácia smrťou a deštrukciou bola z pohľadu hudobníkov často metaforou pre zvrhnutie nefunkčných systémov spoločenského života.

Dalo by sa povedať, že sa metal ako vo svojej miernejšej, tak aj v extrémnejšej podobe rozšíril zo Spojeného kráľovstva a USA do všetkých kútov sveta. Podstatný rozdiel ale nastáva pri porovnaní, ako sa v jednotlivých krajinách uchytil a rozvinul. Kým v niektorých častiach získal formu takmer „národnej identity“, inde prežíva iba ako skutočne okrajová záležitosť. Takýmto prípadom je aj Gruzínsko, malá juhokaukazská krajina, kde metal, zastúpený primárne jeho extrémnymi žánrami, predstavuje minoritnú časť kultúry, často ostro napádanú majoritnou populáciou. V tomto článku sa zameriame na možné príčiny tohto stavu, ako aj prognózy ďalšieho vývoja.

Vysvetlenie pojmov

V úvode článku bude prospešné zadefinovať si kľúčové pojmy.

Kultúra, ktorú možno definovať ako určitý, špecifický spôsob života určitej skupiny alebo spoločnosti ľudí, v rámci ktorej sa vytvárajú isté totožné alebo obdobné vzorce správania, ktoré je možné pozorovať (Smolík, 2015: 37). Tieto kultúrne vzorce vedú k očakávaniam, ktoré opäť vytvárajú ďalšie vzorce správania. Obe tieto činnosti, ako mentálnu, spojenú s očakávaním, tak aj samotné fyzické konanie možno považovať za kultúru. Pod pridruženým pojmom *dominantná kultúra* (Smolík, 2015: 38) chápeme najviac rozšírenú kultúru v danom čase a priestore, dnes reprezentovanú tzv. kultúrou stredných vrstiev (označovanou aj ako masová, populárna alebo mainstreamová kultúra).

Subkultúrou chápeme akúkoľvek čiastkovú kultúru, ktorá je súčasťou rozsiahlejšej inštitúcie kultúry, s ktorou má niektoré spoločné znaky, ale zároveň sa v niektorých odlišuje. Miera odlišnosti subkultúry od kultúry, ktorej je súčasťou, môže byť minimálna, alebo môže aj stáť priamo v opozícii k celej kultúre. Pri druhej zmienenej situácii môžu medzi jednotlivými subkultúrami v rámci jednej kultúry vznikáť napäté situácie až konflikty. Subkultúry majú tendenciu k istému spôsobu sebezatvárania či „elitárstva“, ktoré plnia funkciu udržania a ochrany (Smolík, 2015: 39).

Kontrakultúra označuje situáciu, keď sa daná kultúra obracia proti dominantnej kultúre. Ako už bolo naznačené, primárne sice ide o samostatnú kultúru, ale

¹ Počiatkom 80. rokov, v reakcii na postupujúcu „popularizáciu“ metalovej scény a jej zblížovanie sa s komerčnou sférou popových štýlov, britská skupina Venom vydala albumy *Welcome to Hell* a *Black Metal*. Venom tu predstavili novú formu hudobného prejavu s rýchlejšími (a zároveň jednoduchšími) gitarami a agresívnejšími vokálmi, okorenenú okultnou symbolikou a vizuálom. Inšpirované Venomom, skupiny ako Anthrax, Megadeth, Slayer alebo Metallica vykryštalizovali thrash metal ako samostatný subžánr, ktorý neskôr inšpiroval k vzniku najextrémnejších foriem – death, black a doom metalu.

² Komentáre k sociálnej a spoločenskej situácii v textoch hip hopu, reggae alebo punku.

ojedinele môže vystupovať aj v pozícii subkultúry (príklad white a black metalu). Kontrakultúra sama seba definuje ako opozíciu voči prevládajúcej kultúre, vystupuje v ostrom kontraste s jej normami a hodnotami, s výraznými prvkami negácie. V ojedinelých prípadoch môže prerásť až do radikalizmu napádajúceho všeobecne prijímané normy prevažujúcej kultúry a násilných stretov (vypalovanie kostolov v Nórsku). Kontrakultúra často vzniká v časoch silnej frustrácie a obracia sa proti spoločensko-kultúrnemu systému, ktorý považuje za nepriateľský (Smolík, 2015: 40).

Pod pojmom *metal* chápeme celú škálu metalových žánrov, ktorých spoločné počiatky spadajú do prelomu 60. a 70. rokov 20. storočia. Kým prvá generácia metalových kapiel nachádzala inšpiráciu v starších rhythm and bluesových kapelách, ich nasledovníci, predovšetkým z konca 70. rokov, už boli inšpirovaní týmito priekopníkmi žánru. Velikáni heavy metalovej scény, ako Iron Maiden alebo Def Leppard, boli známi ako „nová vlna britského heavy metalu“ (Kahn-Harris, 2007: 2). Avšak približne v dobe kulminácie popularity metalu sa začalo aj jeho štiepenie, ktoré dosiahlo kritický moment približne v 90. rokoch. Nemalú „zásluhu“ na tom mala aj kapela Nirvana a vzostup štýlu grunge, ktorý masívne odčerpával množstvo metalových fanúšikov. Metal sa začal štiepiť na dva hlavné smery – pre masové publikum prijateľnejšie formy ako glam alebo pop metal a „fundamentálnejší“ metal, snažiaci sa o návrat k stavu čistoty, oslobodenému od komercie a konzumizmu (Kahn-Harris, 2007: 2).

Tieto nové formy, označované ako *extrémny metal*, boli charakteristické tvrdšími gitarovými riffmi (sekvencia akordov) a rýchlejšími tempom (okrem doom metalu). V priamej nadväznosti na heavy metal 80. rokov vznikol speed metal (napr. Motörhead), ktorý položil základy pre neskorší thrash metal (napr. Slayer, Metallica, Megadeth) (Kahn-Harris, 2007: 3). Ani tam sa však vývoj nezastavil a kapely ako Death či Possessed z thrash metalu vytvorili nový žáner, *death metal* (Kahn-Harris, 2007: 3), s typickým nezrozumiteľným, „škriekavým“ vokálom, temnejšími riffmi, zložitými gitarovými sólami a v neposlednom rade s textami s témou násilia, vojny, okultizmu. *Doom metal*, ktorý sa vyznačuje mimoriadne pomalým tempom, melancholickými textami a depresívnym vokálom, má počiatky v tvorbe kapiel ako Black Sabbath alebo Pentagram v 80. rokoch, ale svoju príznačnú podobu získal v rokoch deväťdesiatych prostredníctvom kapiel Paradise Lost a My Dying Bride (Kahn-Harris, 2007: 3). *Black metal* je pravdepodobne (neslávné) najznámejším zo štýlov extrémneho metalu, a to kvôli vlne kriminality a násilia v Nórsku v 90. rokoch, ktorá bola priamo naviazaná na členov niektorých prominentných black metalových kapiel. Štýl je typický vysokým, „ukričaným“ vokálom, extrémne rýchlym tempom, ako aj častým čierno-bielym pomalovaním tváre (tzv. *corpse paint*) hudobníkov, či častou satanistickou tematikou a rekvizitami. Priekopníkmi štýlu boli napríklad švédski Bathory alebo švajčiarski Hellhammer. Veľmi intenzívnu a vplyvnú odnož samotného black metalu tvoril nórsky black metal, zastúpený skupinami ako Burzum, Mayhem, Emperor³ (Kahn-Harris, 2007: 4). Okrem už spomenutých žánrov do extrémneho metalu zaraďujeme aj grindcore a metalcore, ktoré kombinujú tie najtvrdšie prvky extrémneho metalu s inými

³ Práve s členmi kapiel Burzum a Mayhem sú spojené incidenty vypalovania drevených kresťanských kostolov, či dokonca vražda.

štýľmi (hardcore). Vyznačujú sa mimoriadne rýchlym tempom, vrčaním alebo kričaním v rámci vokálneho prejavu či extra krátkymi skladbami (Kahn-Harris, 2007: 4) (skladba od skupiny Napalm Death „You Suffer“ s dĺžkou 1,3 sekundy je zapísaná aj v Guinnessovej knihe rekordov).

Cieľ práce a formulácia výskumných otázok

Hlavným cieľom práce je predstavenie a popis situácie gruzínskej metalovej scény z historického i aktuálneho hľadiska. Čiastkové ciele možno sumarizovať nasledovne:

- Stručne predstaviť Gruzínsko a jeho historický vývoj s dôrazom na náboženstvo pre načrtnutie aktuálneho stavu a mentality obyvateľstva.
- Zistiť, či politický vývoj Gruzínska po páde Sovietskeho zväzu zapríčinil zmeny vo vnímaní metalovej hudby u širokej verejnosti v porovnaní so západnými krajinami.
- Zistiť vzťah Gruzínskej ortodoxnej cirkvi, väčšinovej verejnosti a metalovej scény.
- Zistiť pohľad samotných hudobníkov vybraných kapiel na aktuálnu situáciu ohľadne metalovej hudby v krajine.
- Predstaviť vybraných domácich hudobníkov a analyzovať ich tvorbu.
- Zistiť interakcie etablovaných zahraničných metalových kapiel s Gruzínskom.

Na základe stanovených čiastkových cieľov môžeme sformulovať nasledovné výskumné otázky:

1. Aký bol vývoj a počiatky metalovej scény v Gruzínsku vzhľadom na politicko-sociálno-ekonomický vývoj krajiny?
2. Ako vplýva dominantné postavenie ortodoxnej cirkvi v Gruzínsku na formovanie a existenciu domácej a pôsobenie zahraničnej metalovej scény?
3. Aká je situácia, prejav a pôsobenie jednotlivých metalových domácich kapiel v Gruzínsku dnes?

Metóda výskumu a zber údajov

Z hľadiska cieľov sa najoptimálnejšou metódou výskumu javila kvalitatívna metóda individuálnych, pološtrukturovaných rozhovorov s vybranými predstaviteľmi metalovej scény v Gruzínsku. Jej výhodou je časová nenáročnosť, kedy je v relatívne krátkom časovom období možné získať postačujúce množstvo informácií a zároveň hlbšie nahliadnuť do diania v rámci skúmaného javu (v tomto prípade sú týmto javom priame skúsenosti hudobníkov domácej scény). Na rozdiel od neštrukturovaného a štrukturovaného rozhovoru, umožňuje táto forma pomerne voľné menenie či dopĺňanie otázok vzhľadom na situáciu, pričom si však rozhovor stále udržiava pôvodne plánovanú kosťu tematických okruhov.

Hlavným zdrojom údajov o histórii, ako aj o aktuálnom postavení metalovej hudby, boli pre túto štúdiu rozhovory s členmi skupín Diabolus Sanctus, Infadus a Scratch the Floor, ktorým sa za spoluprácu a poskytnutie informácií chcem poďakovať. Rozhovory prebehli ak osobne, v skúšobni kapiel (Scratch the Floor,

Infadus – máj 2018), tak aj prostredníctvom internetu (Diabolus Sancuts – november 2018).

Kvantitatívne ukazovatele boli získané z internetovej databázy metalových kapiel vo svete The Metal Archives: Encyclopaedia Metallum.

Všeobecné informácie o Gruzínsku

Gruzínsko, dlhým názvom Gruzínska republika, je krajina ležiaca na hraniciach európskeho a ázijského kontinentu. Kým väčšina sveta ju pozná pod anglickým názvom Georgia, prípadne pod rôznymi verziami ruského Gruzija⁴, domáci ju označujú slovom Sakartvelo⁵ (Khintibidze, 1998: 29).

Toto územie si prešlo aj vďaka svojej atraktívnej polohe (leží okrem iného na trase bývalej Jantárovej cesty) radom konfliktov – od starovekých (Asýria, Perzia, Grécko či Rím) cez rano- až vrcholne stredoveké (Arabská, Mongolská, Osmanská invázia) až po novodobé (Nemecko, Rusko)⁶ (Khintibidze, 1998: 30). Pravdepodobne menej známym faktom je, že Gruzínsko bolo jedným zo zakladajúcich štátov Sovietskeho zväzu. Aktuálne vynakladá všetky prostriedky na zbavenie sa nálepky post-socialistickej krajiny a snaží sa približovať krajinám Európskej únie (Mikaberidze, 2015: III). Silný vplyv západu možno okrem iného vidieť na mnohých spoločensko-kultúrnych faktoroch, napríklad na móde, filme či hudbe. O to prekvapivejšia, v porovnaní so situáciou v Európskej únii, je silná marginalizácia domácej metalovej scény.

Náboženstvo v Gruzínsku – história

Gruzínsko je jednou z najstarších kresťanských krajín vôbec. Predkresťanským náboženstvom tohto územia bol mazdaismus. Už v prvom storočí n. l. tu evidujeme doklady pôsobenia niektorých apoštolov, podľa čoho sa zvykne Gruzínska ortodoxná cirkev označovať aj za Apoštolskú⁷ (Sharashenidze, 2012: 25). V tom období bolo územie rozdelené medzi dve kráľovstvá – Ibériu (Kartli) na východe a Kolchidu (Egrisi) na západe krajiny (Sharashenidze, 2012: 26).

⁴ Pôvod ako západného, tak aj ruského výrazu pravdepodobne pochádza z perzského slova gurġān, ktoré zas pochádza zo staroperzského varkāna s významom "krajina vlkov". Odkaz na pôvod v slove varkāna nachádzame aj v arménčine, kde sa v staroarménskom jazyku Gruzínsko pomenovávalo slovom Virk, dnes je to Vrastan (Nodia & Scholtbach, 2006: 46). Ďalšou z ponúkaných teórií je, že slovo tvorný základ gurġ sa dostal počas križiackych výprav ku kresťanským rytierom, ktorí si to spojili s oddanosťou obyvateľstva svätému Jurajovi (gr. Georgios) a začali toto územie označovať ako Georgia, Jorgania, alebo Giorgia (Khintibidze, 1998: 29–30).

⁵ Gruzínsky výraz Sakartvelo (საქართველო) sa skladá z dvoch celkov – slovo tvorný základ kartvel-i pôvodne označuje obyvateľa stredogruzínskeho regiónu Kartli (Iberia v klasických a byzantských zdrojoch); predpona sa-,obyvatel'-o sa používa pri stavbe etnonyma – miesto, z ktorého „obyvatel“ pochádza (Rapp, 2003: 421).

⁶ V rámci novodobých dejín si pravdepodobne niektorí spomenú, že jedna z ústredných postáv druhej svetovej vojny, Jozef Stalin (narodený ako Josif Besarionis dza Džugašvili), pochádzal z gruzínskeho mesta Gori.

⁷ Sv. Ondrej (v ortodoxnom prostredí ho poznajú pod menom sv. Andrej Prvopovoláný), sv. Šimon (sv. Šimon Kanaánsky), sv. Matúš a sv. Bartolomej.

V Ibérii bolo kresťanstvo prijaté za štátne náboženstvo už v roku 326 (337), pod vplyvom sv. Nino z Kappadokie⁸. Hlavné sídlo cirkvi bolo v meste Mtskheta, hlavnom meste bývalého ibérijského kráľovstva. Hlava ibérijskej regionálnej cirkvi mala titul arcibiskup a až do 5. storočia bola podriadená Konštantinopolskému, neskôr Antiochijskému patriarchátu. Autokefalitu (samostatná cirkev s vlastným najvyšším predstaviteľom) získala Gruzínska ortodoxná cirkev počas vlády kráľa Vakhtanga Gorgasali (466 – 468 n. l.)⁹ (Toumanoff, 1963: 374).

Veľký zlom nastáva pre cirkev koncom 18. storočia, keď Ruská ríša anektovala gruzínske štáty.¹⁰ Autokefalita Gruzínskej ortodoxnej cirkvi, ako aj úrad Katolika patriarchu sa anulovali a oficiálne boli inkorporované do ruskej synody ako jej exarchát (najvyšší cirkevný úrad pridruženého územia, spadajúci pod hlavného patriarchu (Sharashenidze, 2012: 28). Najvyšší cirkevný predstaviteľ exarchátu má titul „Exarch“). Medzi rokmi 1852 a 1869 bol postupne majetok cirkvi presunutý do štátnej pokladnice a klérus začal poberať pravidelný plat (Sharashenidze, 2012: 28). Gruzínska cirkev stratila kontrolu nad svojimi chrámami a kláštorami doma aj v zahraničí.

Ako sa časom ukázalo, všetky snahy vedúce k postupnej rusifikácii gruzínskej cirkvi sa ukázali ako problematické a obyvateľstvom odmietané. V roku 1899 sa Ruská ríša rozhodla zmeniť liturgický jazyk z gruzínčiny na ruštinu, čo sa odrazilo v masových protestoch domáceho obyvateľstva, ktoré boli natoľko účinné, že reforma bola už do roka stiahnutá (Sharashenidze, 2012: 32). Aj pod vplyvom tohto úspechu sa gruzínsky klérus, silne podporovaný gruzínskou inteligenciou, rozhodol požiadať Svätú Synodu o znovuoobnovenie autokefality. Požiadavka bola v roku 1905 zamietnutá kvôli silnejúcemu odboju a snahám o nezávislosť Gruzínska. V reakcii na neúspešnosť porušenia, ako aj na separatistické nálady sa začali v Synode objavovať návrhy na úplné vymazanie Gruzínskeho exarchátu a začleniť gruzínsku cirkev priamo do ruskej synody. Kvôli sociálno-politickým nepokojom, ktoré už čoskoro pohltili celé Rusko, sa tak ale nikdy nestalo (Sharashenidze, 2012: 33). Po revolúcii vo februári 1917, ktorá otriasla celou ríšou, sa Gruzínskej ortodoxnej cirkvi podarilo odtrhnúť od Ruskej ortodoxnej cirkvi a svoju autokefalitu obnovila 12. (25.) marca 1917. V septembri toho istého roku začal svoj úrad opäť zastávať aj Katolikos patriarcha. Vzťahy medzi Gruzínskom a Ruskom ale ostávali a ostávajú napäté aj v aktuálnom období (Pkhaldze, 2012: 37).

⁸ Podľa legendy táto pravoslávna svätica vyliečila smrteľne chorú kráľovnú Nano a neskôr konvertovala kráľa Miriana na kresťanstvo. Unikátnym znakom gruzínskej ortodoxnej cirkvi je kríž sv. Nino, podľa povesti vyrobený z viničových vetvičiek a jej vlasov, ktorý svätici darovala Panna Mária.

⁹ Arcibiskup začal oficiálne používať titul Katolikos patriarcha (hlava cirkvi, najvyšší duchovný vodca). Počas 6. storočia n. l. sa postavenie cirkvi posilňovalo, a to aj vďaka veľkej podpore zo strany Asýrskeho Bratstva. Počas vlády kráľa Davida IV. Staviteľa (1073 – 1125) sa gruzínska cirkev dostala pod správu štátu, ale aj naďalej zohrávala významnú úlohu v budovaní vzdelanosti a písomníctva skrz školy a akadémie, ktoré fungovali v rámci kláštorov a chrámov. Tu mnísi a kňazi spísali niektoré najvýznamnejšie hagiografické diela tej doby (Government of Georgia, 2014).

¹⁰ V tom období bolo územie Gruzínska rozdelené primárne medzi oblasti Kakheti na východe, Kartli v strede a Imereti na západe. Tieto štáty udržiavali vzťahy s Ruskom už od 16. storočia, ale až v roku 1801 sa stali súčasťou Ruskej ríše. Aj napriek tomu, že spomenuté 3 štáty boli anektované už v tomto období, trvalo ešte niekoľko desaťročí, kým aj zvyšok mnohých gruzínskych elít z menších území uznal ruskú autoritu (King, 2008: 11).

Gruzínsko a kresťanstvo dnes

Ako je z historických skutočností možné vidieť, kresťanstvo bolo pre Gruzínsko vždy jedným z hlavných určujúcich faktorov národnej identity, štátnosti a vývoja. Z pohľadu na aktuálnu situáciu však možno povedať, že dnes je zároveň silným konzervatívnym faktorom, ktorý dominantne ovplyvňuje verejnú mienku, a zároveň iniciátorom protestných akcií voči mnohým liberálnym tendenciám a snahám.

Za štátne náboženstvo bolo kresťanstvo prijaté už počiatkom 4. storočia n. l., a Gruzínsko si túto svoju vieru zachovávalo napriek nespočetným vojnovým konfliktom a inváziám cudzích etník, od Čingischána cez Timura až po Osmanskú ríšu.

Počas vlády soviетov sa počet chrámov dramaticky znížil – kým v roku 1917 fungovalo na území Gruzínska 2 455 chrámov, v polovici 80. rokov ich bolo už iba 80. Náboženstvo bolo prezentované ako staromódna, spiatočnická záležitosť. Tento postoj sa obrátil po získaní samostatnosti v roku 1991, keď novozvolený prezident Zviad Gamsakhurdia¹¹ (Nodia, 1994: 109) zaviedol do praxe filozofiu etnického nacionalizmu, s čím sa cirkev veľmi rýchlo stotožnila¹² (Nodia, 2009: 88). Počas jeho vlády sa rozšírila myšlienka, že praví Gruzínci sú ortodoxní kresťania. Momentálne sa ku Gruzínskej ortodoxnej cirkvi hlási viac ako 80 % obyvateľstva, aj keď reálne praktizujúcich veriacich je podľa odhadov iba 15 – 25 % (Nodia, 2009: 90). Aj tak ale ostáva cirkev jednou z inštitúcií, ktoré sa tešia najväčšej dôvere medzi populáciou. Podľa výsledkov ankety z roku 2014 sa odhaduje, že až 95 % respondentov má pozitívny názor na jej činnosti (Charles, 2014: 4).

Velkú zásluhu na popularite cirkvi má nepochybne aj 85ročný Patriarcha, Iľia II. Do svojho úradu nastúpil v roku 1978, v čase, keď mala celá inštitúcia iba približne 50 kňazov. Dnes ich je odhadom okolo 1 700 (Charles, 2014: 6).

Samostatnou kapitolou v dejinách modernej Gruzínskej ortodoxnej cirkvi je jej politická inklinácia. Vo všeobecnosti je cirkev považovaná za politicky neutrálnu a snaží sa zohrávať úlohu mediátora v politických diskurzoch, ktoré sa v Gruzínsku veľmi ľahko môžu zmeniť na násilie (Suny, 1994: 318). Realita je však mierne odlišná. Cirkev má mimoriadny vplyv na budovanie verejnej mienky a dôvera ľudí je jej primárnou silou. Tohto sú si vedomé aj politické strany, ktoré sa prostredníctvom cirkvi často snažia zabezpečiť si validitu¹³ – navzdory tomu, že podľa dodatku ústavy z roku 2002 sú štát a cirkev odlúčené. Orientácia cirkvi je primárne proruská

¹¹ Zviad Gamsakhurdia bol bývalý disident a vedec zaoberajúci s gruzínskou a americkou avant-gardnou poéziou. Vo svojej kandidatúre skombinoval heroicko-estetický postoj s imidžom politickej vzdelanosti a flexibility, čím oslovil voličov a získal 87 % hlasov (Nodia, 1994: 109).

¹² Idea etnického nacionalizmu v Gruzínsku veľmi často vychádza z diela gruzínskeho básnika, spisovateľa a politika Iľiu Čavčavadzeho, ktorý v roku 1860 napísal: „od našich predkov sme zdedili tri posvätné dary: rodnú zem, jazyk a vieru. Ak sa o nich nebudeme vzorne starať, akí ľudia sme, čo budeme môcť povedať našim deťom?“ Ako to však Čavčavadze myslel si môžeme iba domýšľať, pretože nezanechal žiadne vysvetlenie tejto myšlienky a vo svojich neskorších dielach sa k nej už nikdy nevracal. Zároveň ju použil v kontexte kritizujúcom nesprávny gruzínsky preklad ruskej básne (Nodia, 2009: 88).

¹³ V roku 2009 sa Michail Saakašvili snažil dostať do priazne cirkvi pomocou mimoriadne štedrého grantu vo výške 15 mil. \$, trojnásobok predchádzajúceho roku, ako aj luxusnými športovými autami pre všetkých 10 arcibiskupov, avšak klérus aj tak vyjadril nespokojnosť s prezidentom a jeho politickým smerovaním, pretože už tradične cirkev propaguje pomerne silné pro-ruské smerovanie (Georgia's mighty Orthodox Church, 2012).

a akékoľvek prozápadné tendencie vníma skôr ako ohrozenie gruzínskych tradícií¹⁴ (Georgia's mighty Orthodox Church, 2012).

Situácia politického smerovania Gruzínska a názorov Gruzínskej ortodoxnej cirkvi sa vyhrotila v júli 2011 po tom, čo parlament prijal zákon oprávňujúci všetky náboženské menšiny na registráciu ako právne entity vo verejnom práve, čím by si zabezpečili právnu ochranu, ktorá predtým prináležala len kresťanskej ortodoxii. Krok, ktorý bol liberálnym západom vrelo uvítaný, sa stretol v mimoriadnou nevôľou kresťanov a mnohých kňazov. Tí aj napriek príkazu Patriarchu Iliu II. na zachovanie neutrality otvorene podporovali v nadchádzajúcich voľbách konzervatívnu koalíciu vedenú miliardárom Bidzinom Ivanišvilim¹⁵. Jeho politická strana Gruzínsky sen skutočne zvíťazila a Ivanišvili sa stal premiérom. Avšak neskôr, na prekvapenie konzervatívnej verejnosti a kléru, 13. mája ako prvý gruzínsky politik otvorene prehlásil príslušníkov sexuálnych menšín za rovnocenných občanov krajiny a podporil pripravovanú demonštráciu LGBT hnutí. O tri dni neskôr samotný Iliu II. vyzval vládu, aby demonštráciu zakázala, čím sa dostal do priameho konfliktu s premiérom a odštartoval tak prvú oficiálnu konfrontáciu medzi cirkvou a štátom. Tá počas spomenutej demonštrácie vyústila do honu na gay aktivistov ulicami hlavného mesta, vedeného ortodoxnými kňazmi a ich veriacimi. Protestujúci dav prenikol cez barikády k demonštrantom a polícia bola nútená odvieť aktivistov autobusom v snahe zaistiť ich bezpečnosť. (Georgia's mighty Orthodox Church, 2012)

Obr. 1. Demonštrácie v Gruzínsku.

¹⁴ Niekedy až ultrakonzervatívne názory ortodoxného kléru možno pozorovať aj na pomerne absurdných intervenciách, ako napríklad demonštrácia proti novým občianskym preukazom, kde mnísi pod ultrafialovým svetlom objavili zdanlivú podobizeň Lucifera s číslom 666 na čele (Lomsadze, 2013), alebo protesty proti hodinám jogy, ako konšpiračnej snahy zlákať veriacich ku konkurenčným náboženským hnutiam (Corso, 2012).

¹⁵ Podporu u cirkvi si Ivanišvili získal okrem iného aj tým, že financoval stavbu Tbiliskej katedrály Svätej Trojice (Sameba), aktuálne najväčšieho pravoslávneho chrámu v Gruzínsku.

Regionálne rozloženie metalovej scény

Podobne ako v iných štátoch, aj v Gruzínsku je hlavné centrum metalovej scény orientované v hlavnom meste Tbilisi, na východe krajiny. Žije tu takmer tretina obyvateľstva a v porovnaní so zvyškom Gruzínska ide o najliberálnejšie a najprogressívnejšie mesto, čo vytvorilo najoptimálnejšie podmienky na formovanie alternatívnych smerov akejkoľvek oblasti kultúry. Okrem Tbilisi sa v menšej miere konali koncerty aj v Batumi¹⁶ na západe krajiny pri Čiernom mori a v druhom najväčšom meste krajiny, Kutaisi.

Pozoruhodná situácia je v menších mestách, dedinách a hlavne v nedostupných horských oblastiach Gruzínska, kde sa synkreticky miešajú pohanské praktiky s kresťanskými tradíciami. Napríklad v niektorých oblastiach Svanetie a Chevsuretie je stále praktizovaná krvná pomsta aj napriek tomu, že samotní obyvatelia sa pokladajú za silne veriacich. Krvavé obety zvierat, každoročné hodovanie s duchmi predkov alebo malé pohanské svätyne sú len ďalšími z radu prvkov, ktoré rozhodne nekorešponujú s tradičným poňatím kresťanstva, ale aj napriek tomu sú domácimi považované za pravoverné. Kultúrny tradicionalizmus, ktorého korene siahajú do predkresťanských čias, sa tu mieša s vnímaním pravej kresťanskej viery¹⁷.

Z hľadiska metalovej scény je významný fakt, že dlhé vlasy u mužov sú tu spojené s homosexualitou.¹⁸ Zaujímavosťou ale je, že takmer nikto nevie odpovedať na otázku, prečo to tak je, z akého presvedčenia toto vnímanie vychádza. Väčšina opýtaných (ako hudobníkov, tak aj lokálneho obyvateľstva daných regiónov) sa však domnieva, že pôvod to môže mať v časoch Sovietskeho zväzu, kde upravené, krátke vlasy boli vzorom správneho občana, kým dlhé vlasy boli identifikované ako účes povaláčov, protištátnych živlov, a tiež aj homosexuálov. Prekvapivým je ale zistenie, že väčšina mužských historických postáv ranokresťanského Gruzínska mala dlhé vlasy.¹⁹

Pre obyvateľov vidieckych oblastí je tak často nepochopiteľné a paradoxné vidieť potetovaných mladých dlhovlasých mužov hrájúcich metalovú hudbu. Na jednej strane ich výzor pre nich pôsobí „zženštilo“, no zároveň hrávajú „zlú, hlučnú a diabolskú“ hudbu, čím sa pre nich stávajú akousi fúziou dvoch neprijateľných skutočností, pôsobia na nich ako „homosexuáli z pekla“.²⁰

¹⁶ Batumi je vo všeobecnosti vnímané ako moderné rekreačné centrum pre obyvateľov krajín bývalého Sovietskeho zväzu. Navštevuje ho mnoho turistov z Ruska i iných zahraničných krajín.

¹⁷ Tieto poznatky boli nadobudnuté osobnými rozhovormi autora článku s domácim obyvateľstvom v rokoch 2017 a 2018.

¹⁸ Táto menšina bola donedávna v Gruzínsku značne stigmatizovaná a prenasledovaná, situácia sa zlepšuje pozvoľna iba v priebehu posledných rokov, a aj to primárne najmä v Tbilisi.

¹⁹ Dostávame sa tak k paradoxnej situácii, keď sovietska, protikresťanská história krajiny vytvorila istý „správny“ model aktuálneho vzhľadu, ktorý je dnes preferovaný kresťanskou väčšinou ako niečo „tradične gruzínske“.

²⁰ Treba však podotknúť, že podobnému stigmatizovaniu nepodlieha iba metalová hudba, ale čokoľvek, čo sa vymyká tradičnému vnímaniu obyvateľstva. Príkladom môže byť napríklad aj zrušenie festivalu elektronickej hudby, pretože populácia dediny, v blízkosti ktorej sa podujatie malo konať, tvrdila, že organizátori „vyzerajú ako homosexuáli“ a samotný festival je „propaganda satanistického kultu“ (Irtenkauf, 2014).

Extrémna metalová hudba v Gruzínsku – počiatky

Podobne ako to bolo v Európe či v Spojených štátoch (Kahn-Harris, 2007: 1), aj v Gruzínsku extrémna metalová scéna vzišla z pôvodne heavy-metalového podložia. To malo svoje počiatky v marci 1980 na rockovom festivale „The Spring Rhythms – The Tbilisi Rock“, ktorý bol prvým festivalom „tvrdej hudby“ v Sovietskom zväze, ako aj odrazovým stupienkom pre budúce podujatia alternatívnej scény. Jediné hudobné nahrávky, ku ktorým sa ľudia v tom čase mohli dostať, však boli nekvalitné platne z moskovského vydavateľstva Melody Rec Studio, alebo nahrávky pochádzajúce z čierneho trhu. Samotný heavy-metal sa začal veľmi pomaly v Gruzínsku šíriť v 80. rokoch, ale už vo svojich počiatkoch narážal na mnohé problémy. Ako najakútnejšími sa ukázala aparatúra a skúsenosti nahrávacích štúdií, t. j. nebolo možné zohnať technické vybavenie, ktoré by zodpovedalo potrebám metalových hudobníkov a producenti nemali žiadne skúsenosti s nahrávaním hudby podobného štýlu. Po rozpade Sovietskeho zväzu sa Gruzínsko, podobne ako väčšina ostatných krajín, ocitlo v hlbokjej hospodárskej depresii. Metalová undergroundová scéna stále prežívala, ale bola v tom období striktnou privátnou záležitosťou, keď koncerty a vystúpenia boli limitované iba na súkromné večierky v domoch a bytoch (Jeanson, 2012: 17). Prvý black metalový koncert v Gruzínsku v roku 1995 odohrala skupina Pergamo, pod vedením lídra Vasa Doiašviliho (Obr. 2.). Inšpiráciou im boli už od začiatku škandinávske black metalové kapely z prelomu 80. a 90. rokov, ako Immortal, Dimmu Borgir alebo Emperor. Koncert sa niesol v podobnom vizuálnom štýle – hudobníci v čiernych odevoch s typickým *corpse paintom* (čierno-biely make-up) vystupovali na pódiu zdobenom sviečkami. Podujatia sa zúčastnilo približne 300 fanúšikov rôznych subkultúr (metal, punk, rock). Reakcie Gruzínskej verejnosti boli značne rozštiepené. Kým fanúšikovia boli nadmieru spokojní, novinári sa v médiách vyjadrovali obzvlášť negatívne – členov kapely označovali verejne za satanistov, black metal podľa nich nie je hudba a verejnosť sa musí spojiť a reagovať aby zabránila podobným akciám v budúcnosti (Irtenkauf, 2014).

Obr. 2. Pergamo, 1995/Vaso Doiašvili na počiatku kariéry.

Skupina Pergamo sa rozpadla po dvoch rokoch svojho pôsobenia, krátko pred dokončením ich prvého albumu. Vokalista Vaso Doiašvili aj naďalej ostal v Gruzínsku a dnes pôsobí v alternatívno-doom metalovej kapele Illuminated a progresívno black-death metalovej kapele Im Nebel (Irtenkauf, 2014).

Ako je možné vidieť aj z načrtnutej histórie kresťanstva v Gruzínsku, jedna z tém, ktorá je spoločensky takmer neprijateľná je kritika cirkvi. Podobne ako na západe, aj tu bola téma prvých extrémnych metalových prejavov emanáciou spoločenskej kritiky, nespokojnosti s vývojom v krajine a názorovej izolácie aktérov metalovej scény (Kahn-Harris, 2007: 10), čo cirkev vnímala ako útok na svoje postavenie. Po páde socializmu vzniklo spoločensko-politické vákuum, ktoré vyplnila práve ortodoxná cirkev a stala sa prostriedkom národnej identifikácie. Po stáročiach bojov proti nekresťanským národom a ideám sa samotné Gruzínsko chápalo ako bašta kresťanskej viery.

Texty extrémneho metalu, kritizujúce spoločnosť, cirkev a opisujúce iné náboženské systémy ako kresťanstvo, prípadne odvolávajúce sa na predkresťanskú históriu, tak prelomili jedno zo spoločensky neprijateľných tabu – napádajú ako autoritu cirkvi, tak aj stav spoločnosti, na tvorbe ktorej sa podieľala. To ostáva aj dnes pravdepodobne jedným z hlavných dôvodov minimálnej popularity metalových žánrov v Gruzínsku, keďže samotná gruzínska majoritná mentalita nie je v súlade s transgresívnymi myšlienkami, ktoré sú často s extrémnym metalom spojené (Kahn-Harris, 2007: 29).

Aktuálna situácia

Aby sme poukázali na priepastný rozdiel medzi metalovou scénou v Európe a v Gruzínsku, je vopred potrebné si vytvoriť spôsob sledovanie kvantitatívnych ukazovateľov opisujúcich daný stav. Kým v európskych podmienkach nie je problém zistiť napríklad predajnosť nosičov, približnú návštevnosť koncertov a podobne, v Gruzínsku je situácia odlišná. Aktuálne tam neexistuje ani jedno vydavateľstvo, ktoré by sa špecializovalo na „tvrdú hudbu“, či dokonca priamo extrémne metalové skupiny. Väčšina nahrávok vychádza majoritne vo vlastnej réžii hudobníkov, prípadne v menšej miere v zahraničných vydavateľstvách (najmä v ruských a ukrajinských). Ako najmerateľnejšia hodnota sa preto javí index pôsobiacich kapiel v krajine, vyjadrený pomerom počtu kapiel na 100 000 obyvateľov.²¹ V prípade Gruzínska sa výpočtom dostaneme k indexu 0,72²². V absolútnych číslach je to 27 kapiel, pri počte obyvateľov 3 718 200.²³

Najpopulárnejšími extrémnymi metalovými žánrami sú momentálne death, black a doom metal, väčšinou silne inšpirovaný západoeurópskymi, alebo

²¹ Na tento výpočet boli použité informácie z archívu metalových kapiel Encyclopaedia Metallum a oficiálne údaje o sčítaní obyvateľstva z roku 2017.

²² Pre porovnanie, v prípade Českej republiky je index 13,30 a Slovenska 10,72. Aktuálne celosvetovo najvyšší index dosahuje Fínsko: 67,76.

²³ Podobne je to aj s počtami návštevníkov koncertov a festivalov. Podľa slov samotných gruzínskych hudobníkov sa ich priemerná návštevnosť koncertov pohybuje približne od 70 – 200 fanúšikov, veľké koncerty a festivaly majú návštevnosť okolo 600 ľudí. Môže sa to zdať úsmevné, vzhľadom na to, že návštevnosť metalových festivalov v Európe sa pohybuje rádovo v desiatkach tisíc návštevníkov (Brutal Assault 2017: 21 000, Wacken 2017: 75 000), ale je to stále znakom, že metalová scéna v Gruzínsku prežíva, aj keď hlavne na svojich verných fanúšikoch.

škandinávskymi vzormi, ktoré podľa popisu hrá 25 kapiel (92,5 %) ²⁴. Najsilnejšie je zastúpený black metal (11 kapiel), nasledovaný death metalom (10 kapiel), doom metalom (3 kapely) a thrash metalom (1 kapela).

Tematicky sa texty extrémneho metalu v Gruzínsku podobajú ich európskym kolegom – prevažujú temné témy, beznádej, smrť, vojna a mizantropické postoje voči spoločnosti. Dominantným jazykom je angličtina, v ojedinelých prípadoch gruzínčina či ruština.

Aj napriek tomu, že viaceré (najmä black metalové) kapely si za vzor uvádzajú škandinávsku metalovú scénu, pre ktorú bolo príznačné radikálne odmietanie kresťanstva a idealistické návraty do predkresťanských čias (Kahn-Harris, 2007: 40), tu podobný pohanský idealizmus takmer úplne absentuje. Ojedinelé výnimky narábajú s minulostou pred kristianizáciou krajiny, nikdy nie však nostalgicko-glorifikačným, ale skôr melancholicko-deskriptívnym štýlom. Príklady tzv. pohanského metalu, či už v zmysle textov, alebo hudobných nástrojov (folk metal), sú veľmi zriedkavé. Možno prekvapujúcou je aj absencia white, alebo kresťanského metalu, ktorý je v Gruzínsku takmer úplne neznámy.

Inklinácia k okultizmu (tematicky alebo prostredníctvom symbolov), rituálna štylizácia pódiovej show, alebo dokonca osobná participácia hudobníkov na rituáloch, či v alternatívnych náboženských hnutiach, tak ako to poznáme na príklade niektorých zahraničných kapiel (Kahn-Harris, 2007: 40) aktuálne v Gruzínsku (až na jednu výnimku) zastúpená nie je. Ak by sme mali hovoriť o istej forme spirituality v tvorbe gruzínskych hudobníkov, nenadobúda teistickú formu, či formu „New Age“, ale je skôr postavená na dualistických princípoch dobra a zla (morálky a skazenosti a pod.), postavená na osobnej filozofii, vyskladanej z poznatkov a svetonázoru textára bez toho, aby sa prikláňala ku konkrétnemu náboženskému systému. Zároveň však treba podotknúť, že spiritualita vo všeobecnosti je v gruzínskej metalovej tvorbe skôr vzácnosťou ako pravidlom a vyššie spomenutý popis platí na to málo kapiel, ktoré sa o niečo podobné pokúšajú.

Spevák takisto neprijíma na pódii žiadne alter ego, vystupuje sám za seba a zdieľa svoje vlastné názory a pohľady.

Domáca gruzínska metalová scéna

Ako už bolo spomenuté, primárnym zdrojom informácií o metalovej scéne v Gruzínsku boli rozhovory s členmi vybraných kapiel. Týmto spôsobom mi bolo umožnené nahliadnúť do vnútra problematiky a oboznámiť sa aj s názormi hudobníkov nielen na postavenie extrémneho metalu v rámci domácej kultúry, ale aj na možné smerovanie hudobnej scény a na problémy či konflikty, ktoré sú mu prekážkou.

Prvý rozhovor prebehol na spoločnej skúške kapiel Scratch The Floor a Infadus (Obr. 3.). Vek všetkých hudobníkov sa pohyboval okolo dvadsiatky, prípadne menej. Oblečení boli v bežných veciach (rifľa, tričko) bez badateľnejších výstredných prvkov, ktoré by poukazovali na ich metalový štýl. V dvoch prípadoch mali hudobníci na sebe tričká zahraničných metalových kapiel. Po otázkach ohľadne ich pohľadu na počiatky metalovej scény v Gruzínsku

²⁴ Zvyšné štýly sú symfonický metal, prípadne heavy metal/hard rock.

(ktoré boli sumarizované v predchádzajúcich kapitolách), som sa opýtal na počiatky a smerovanie oboch kapiel.

Obr. 3. Infadus.

Skupina Infadus bola založená v roku 2015. Na prelome rokov 2015 a 2016 nahrali svoje prvé demo a v rovnakom roku odohrali svoj prvý koncert na festivale Georgian Metal Fest v Tbilisi. V roku 2018 vydali prvý album *Intra Nether*. Sami seba klasifikujú ako fúziu tvrdých zvukov death metalu a temných/nyktofilných ambientných pasáží progresívneho melodického štýlu. Ako primárnu inšpiráciu svojej tvorby uvádzajú kapely ako Behemoth, Septic Flesh, Gojira alebo Dark Tranquility. V čase rozhovoru práve dokončovali svoj prvý oficiálny videoklip. Texty pre kapelu skladá spevák a zároveň líder kapely Giorgi Xurcilava. Inšpiráciu hľadá najmä v snahe personalizovať abstraktné kategórie, ako čas, spravodlivosť, sloboda či láska. Cez zosobnenie s nimi autor v textoch komunikuje svoje predstavy a pohľady na svet. Ich nosným motívom je vojna, boj a chaos, ktorých zdolávaním človek môže dosiahnuť pokoj duše, čo je posolstvo, ktoré sa snažia sprostredkovať svojim fanúšikom.

Počiatky Scratch The Floor siahajú do roku 2012 a dodnes hrávajú (okrem basgitaristu) v pôvodnej zostave. Ich prvé predstavenie sa publiku bolo v roku 2014 na Tbilisi Open Air festivale, kde hrali po boku kapiel ako Black Label Society, Gorod alebo Placebo. Už o rok na to vyhrali súťaž JAM! 2015, ktorá im umožnila vystupovať na festivale Wacken. V tom istom roku, ako aj o rok neskôr, hrali na Ukrajine. Žánrovo sa pohybujú niekde medzi nu-metalom a alternatívnym metalom. Ich texty sú zamerané primárne na pocity ukryté v človeku a potrebu ich komunikácie s okolím. Hudba je formou psychologickkej hygieny a toto očistenie sa snažia obsiahnuť aj vo svojej tvorbe.

Moja druhá otázka smerovala k aktuálnej situácii v Gruzínsku. Predpokladal som, že v tak ohraničenej scéne, akou je extrémny metal sa hudobníci pravdepodobne poznajú. Zaujímalo ma, ktoré štýly metalu sú najčastejšie a naopak, ktoré úplne absentujú a prečo. V tomto prípade boli odpovede členov skupín premiešané, hovorili jeden cez druhého, často sa vzájomne dopĺňali alebo opravovali.

Podľa ich názoru najčastejším štýlom je black metal, nasledovaný death metalom. Len málokteré kapely však hrávajú spomenuté štýly v ich čistej podobe,

omnoho častejším je miešanie hudobných prejavov a často sa tak stretávame s kombináciami ako doom/death metal a podobne. Sami však uznávajú, že mnoho kapiel je natolko inšpirovaných známejšími západnými skupinami, že sa stávajú ich napodobeninami bez snahy o vlastný štýl. Sám vokalista Infadus priznal, že mu trvalo takmer dva roky kým si vytvoril rozličné modifikácie *screamingu* („ukričaný“ hlasový prejav), dovtedy sa snažil napodobňovať spev umelcov, ktorí ho inšpirovali. Individuálnym hudobným prejavom podľa neho z rady vystupujú napríklad kapely Psychonaut 4²⁵ (depresívny black metal), alebo Ennui²⁶ (doom metal).

Analýza textov oboch spomenutých kapiel ukázala viaceré podobné znaky. Obe kapely spievajú o zániku a neodvratnej smrti. Ich texty sú často spojené s témami samovraždy a sveta, ktorý musí bezodkladne skončiť. Z hľadiska otázky náboženstva sa však zaujímavou ukázala najmä skladba „Forbidden Life“ od skupiny Ennui na albume *Falsvs Anno Domini*, v ktorej sa vina za bezvýchodiskovosť situácie kladie na falošnú vieru v Boha. Ten je spočiatku opisovaný ako mŕtvy, neskôr ako neexistujúci.

Túto tému som chcel rozobrať aj v mojej ďalšej otázke – opýtal som sa na ich názor na vzťah cirkvi, kresťanstva, viery a metalovej hudby. Podľa oboch kapiel je pohanské zameranie metalu v Gruzínsku takmer určite odsúdené na neúspech. Mnohí metaloví hudobníci sú presvedčení kresťania a čokoľvek proti ich viere by odmietli hrať. Dostávajú sa tak do paradoxnej situácie, kde svojou vierou patria k väčšine, ale zároveň svojim výzorom a umeleckým prejavom stoja v opozícii. Ako už bolo spomenuté, kresťanstvo je chápané ako súčasť identity, neoddeliteľné od národnej príslušnosti. Stagnácie a perzekúcie cirkvou sú tak často z hľadiska veriacich metalistov vysvetľované nepochopením problematiky, prípadne individuálnym ľudským zlyhaním. Na otázku, prečo v krajine s tak silným národným cítením absentuje forma metalu, ktorá by spájala tradičné prvky s moderným zvukom si gitarista skupiny Infadus spomenul na kapelu Omophor²⁷. Tú možno štýlom zaradiť k melodickému death metalu s „miernymi folk metalovými prvkami“ (citácia vyjadrenia). Podľa informácií oslovených hudobníkov, kapela aktuálne pracuje na novom albume, v ktorom sa snaží spojiť tradičné gruzínske nástroje s metalovou hudbou.

²⁵ Svoj štýl označujú ako Post-Soviet Suicidal Black Metal (post-sovietsky samovražedný black metal). Skupina začínala v roku 2010. Svoj prvý kompletný album nahrala v auguste 2012. Väčšina textov sa zaoberá témami ako drogy, alkohol, sex, klamstvo, depresia, či samovražda. Skupina má za sebou pomerne bohaté skúsenosti s koncertovaním v strednej a západnej Európe, kde okrem iného vystúpila v roku 2017 v Prahe a Budapešti

²⁶ Skupina Ennui bola založená Davidom Unsavedom a Segeom Shengeliom v roku 2012 a momentálne sama seba definuje ako kombináciu funerálneho doom-death metalu. Zloženie skupiny ostáva aj naďalej pôvodné a projekt pôsobí ako hudobné duo. Pôvodne boli texty, ako aj samotné založenie kapely inšpirované dielom gruzínskeho básnika Terantiho Graneli (1897 – 1934) – písal pomerne zádumčivé, melancholické, až depresívne básne. V máji 2012 vydali svoj debutový album *Mze Ukunisa* (preložené ako Slnko Temnoty). Okrem toho v roku 2015 vydala album *Falsvs Anno Domini* a v roku 2018 *End of the Circle*. Texty sú vo väčšine prípadov orientované na smútok, zánik, beznádej, prázdnotu a smrť.

²⁷ Skupina bola založená v roku 2013 v meste Rustavi (približne 25 km juhovýchodne od Tbilisi). Ich prvé verejné vystúpenie bolo v roku 2014. Koncom decembra toho istého roku vydali svoj prvý album *War Prayer*. Väčšina textov je zameraná na boj a vojnu vo všeobecnosti, v menšej miere historické konflikty v Gruzínsku. Nie je naznačený konkrétny nepriateľ, situácia v textoch možno skôr opísať ako „my proti iným“

Takisto padla zmienka o kapele Mortyrium, pre ich skladbu „Tears of Narikala“²⁸. Podobne ako Omophor, aj v prípade tejto skladby autor textu popisuje boj proti (neznámemu) nepriateľovi, avšak objavujú sa v ňom aj nacionalistické a xenofóbne prvky.

Standing Upon Ruins of Our History
 Holding for Aeons Precious Sovereignty
 Greatness of Thy Towers Promised Us Immortality

...

No Mercy, No Mercy for invaders
 Condemn their spirits to everlasting fire
 Overwhelming infernal desire
 Crucify their vanity which they so much admire

...

Invading weeds – Deceiving art or our nation
 Spreading the plague and disease – locust nature
 Broken wings of phoenix – The fallen kingdom
 Punishment for Mans behavior – Armageddon

(Mumburum, 2018)

Moja ďalšia otázka preto smerovala na vzťah metalu a nacionalizmu v Gruzínsku. Frontman skupiny Scratch The Floor s humorom poznamenal, že všetko v Gruzínsku je spojené s nacionalizmom. Podľa neho sa však nejedná o žiaden spôsob nadradenosti alebo vyvyšovania sa, ale skôr hrdosti na svoju krajinu a jej historický vývoj. Tak ako sú Gruzínci hrdí na to, že sú jednými z prvých kresťanských krajín, bez ohľadu na to ako silno inklinujú k viere, tak isto sú hrdí aj na prežívanie ich pomerne malej krajiny vo víre neustálych bojov a konfliktov bez straty národnej identity. Ak aj počut negatívnu kritiku na dnešnú spoločnosť a jej smerovanie, len zriedka počut negatívnu reakciu na historické realie. Xenofóbia, ktorú možno zahraničný poslucháč cíti z niektorých textov, nie je namierená proti konkrétnemu národu. Skôr sa jedná o odpor voči anonymnému historickému „vonkajšiemu nepriateľovi“. Podobnú situáciu však môžeme pozorovať aj u západných, predovšetkým black metalových kapiel, keď hudobník vystupuje v úlohe bojovníka a ich texty sú manifestáciou konfliktu. Často to býva súčasťou pódiovej osoby, agresívnej „hry ega“, kde vystupujúci je dobyvateľom, alebo obrancom čistoty pôvodnej doby, pred slabosťou a skorumpovanosťou oponenta (Kahn-Harris, 2007: 38).

Keď už sme načali tému zahraničných vzťahov, opýtal som sa na vystúpenia zahraničných metalových kapiel v Gruzínsku. Kým domáca metalová scéna je pomerne minimalistická, nemožno tvrdiť, že by Gruzínsko úplne uniklo hľadáčku zahraničných kapiel. V posledných rokoch sa do Gruzínska dostáva koncertovať stále viac zvučných mien metalovej scény, medzi ktorými možno spomenúť napríklad Sepultura, Sabaton, Dark Tranquility, Rotting Christ, Cemetery of Scream a iné. Ako sa však pravdepodobne dalo očakávať, nie vždy sa podobné

²⁸ Narikala je pevnosť, pôvodne zo 4. storočia, ktorá sa týči nad Tbilisi.

vystúpenia obišli bez problémov a protestov domáceho obyvateľstva. S členmi oboch kapiel som sa venoval predovšetkým dvom najvýraznejším zahraničným incidentom.

Prípád skupiny Tiamat – Tbilisi JAM! Fest 2016

Prvý medzinárodný incident, ktorý sa v Gruzínsku udial, súvisel so švédskou gotik metalovou kapelou Tiamat, ktorá mala v júni 2016 vystúpiť na festivale Tbilisi JAM! Fest. Po približne tridsiatich minútach koncertu, ktorý sa konal na okraji Tbilisi, na miesto dorazila skupina protestujúcich veriacich, vedených viacerými ortodoxnými kňazmi a krikom, či vyhrážkami, často hraničiacimi až s fyzickým násilím sa snažili koncert prerušiť. Po niekoľkých minútach od začiatku protestu bola (nevedno kým) odpojená elektrina a festival musel byť zrušený.

K situácii sa neskôr vyjadril aj frontman skupiny Tiamat, Johan Edlund, ktorý za hlavný dôvod nepokojov považoval nespokojnosť veriacich s logom skupiny (v logu majú obrátený kríž), ako aj nápis „Hail Satan“, ktorý mal napísaný na hrudi. Nad situáciou vyjadril sklamanie, obzvlášť preto, lebo sám sa v minulosti snažil konvertovať na pravoslávie a túto vieru si nesmierne váži. On a jeho kapela nestoja o žiadne konflikty a prišli hlavne zabaviť publikum. Nemali v pláne nikoho uraziť, preto nevidel dôvod na vzniknutý problém (TIAMAT Concert In..., 2016).

Ako dôvod tohto konfliktu býva uvedená domnienka o propagovaní satanizmu. Podľa lídra skupiny Infadus sa ako najreálnejší dôvod sa s odstupom času javil fakt, že festival sa konal v blízkosti cintorína prislúchajúceho k neďalekému kláštoru a verejnosť podporovaná kresťanským klérom to vnímala ako dehonestáciu posvätného miesta.

Prípád skupiny Rotting Christ – Tbilisi 2018

Druhým incidentom, ktorý sa týkal zahraničných metalových kapiel, súvisel s gréckou black metalovou skupinou Rotting Christ, ktorá v rámci svojho turné plánovala odohrať 12. apríla koncert aj v Tbilisi. Podľa frontmana kapely Sakisa Tolisa boli on a jeho brat (bubeník kapely Themis Tolis) krátko po vstupe na letisko zadržaní políciou, boli im odobrané pasy, mobilné telefóny a na dvanásť hodín boli umiestnení v cele policajného zaistenia. Ich právnik ich neskôr informoval, že ich mená sa nachádzali na zozname „nežiadúcich osôb ohrozujúcich národnú bezpečnosť“ a boli označení za satanistov a teroristov. Po prešetrení situácie a komunikáciou organizátora s políciou sa oboch hudobníkov podarilo prepustiť a svoj koncert odohrali bez ďalších incidentov (Camp, 2018).

Názor domácich hudobníkov

Podľa frontmana skupiny Infadus sa nejednalo o spojenie satanizmu a terorizmu, ale priezviská bratov Tolisových sa zhodovali s priezviskom bojovníkov separatistických hnutí operujúcich v sporných severných územiach Gruzínska (Abcházsko a Južné Osetsko, ktoré vyhlásili jednostrannú nezávislosť za podpory Ruska), ktorí sú v Gruzínsku vedení na zozname teroristov. Spojenie so satanizmom bola skôr interpretácia právnika, nakoľko skupina Rotting Christ pre svoj názov problémy podobného charakteru mala už v minulosti (výzvy na zrušenie koncertov, alebo zakázanie vystupovania).

Na záver rozhovoru som skúsil položiť osobnú otázku ohľadne viery samotných hudobníkov. Traja zo zúčastnených (každá kapela má po 5 členov) sa označili za veriacich kresťanov, navštevujúcich pravidelne omše, zvyšok má k viere skôr neutrálny postoj. Vnímajú problémy spoločnosti spojené s konzervatívnymi postojmi cirkvi, nesúhlasia s nimi, ale zároveň chápu dôležitosť kresťanstva ako štátneho náboženstva v krajine. Týmto sa môj rozhovor skončil.

Druhý rozhovor, ktorý v Gruzínsku prebehol bol rozhovor s jedinou kapelou otvorene pracujúcou s textami²⁹, ako aj obrazovými materiálmi satanizmu³⁰ – Diabolus Sanctus (Obr. 4.). Nakoľko frontman skupiny bol časovo vyťažený, rozhovor prebiehal online cez službu Messenger na platforme Facebook, doplnený neskoršou mailovou komunikáciou. Skupina sa javila z hľadiska vystupovania alebo produkcie neaktívna a ani žiadni z mojich ostatných informátorov mi o nej nevedeli nič povedať. Na moje potešenie mi odpovedal gitarista a jediný pôvodný člen skupiny Giorgi Thutchulashvili, že kapela je stále aktívna, aj keď aktuálne trochu hibernujúca.

Obr. 4. Diabolus Sanctus.

²⁹ Príspevok skupiny na sociálnej sieti (preklad autora): „Prečo spievame o Satanovi? Pretože veríme, že Gruzínsko je satanistická krajina, bez ohľadu na to, čo ľudia vravia. Nie slová, ale činy opisujú ľudskú povahu. A ľudia okolo nás jasne slúžia Satanovi s tým všetkým pokrytectvom, závišťou, krutosťou. Každý deň konajú hriechy, ponárajú sa do nich, vyžívajú sa v nich. A v nedeľu idú ukázať ich pietnosť v ich novopostavených pozlátených kostoloch. A túto skutočnosť nechcú uznať. Preto, Heil Satan! On vám žehná každý deň.“ (Diabolus Sanctus – Facebook, 2018)

³⁰ Vyhlásenia z propagačnej stránky skupiny k vydaniu ich albumu (preklad autora): „In Nomine Satanas! Naša najnovšia antológia rúhania sa a nenávisťi je už vonku! Vrátili sme sa s rýchlejšími riffmi a satanistickou propagandou! Prvý protikresťanský black metal z pietneho Gruzínska. Odmietame všetky naše ortodoxné dogmy, podporujeme pálenie kostolov a bičovanie tela Krista! Velebme Pána Satana.“ (Diabolus Sanctus – Facebook, 2018)

Podobne ako v predchádzajúcom prípade, aj teraz som sa na úvod opýtal na počiatky a históriu kapely. Diabolus Sanctus začali fungovať v roku 2007 keď nahrali svoje prvé demo (*Voice of Satan*). V tom čase boli inšpirovaní najmä „mainstreamovým extrémnym metalom“ (výraz, ktorý použil Giorgi) ako Dark Funeral, Belphegor a podobne. Texty boli viac menej satanistické, ale v širšom, okultnejšom zmysle. Pri vydávaní ich albumu v roku 2014, *Flagellation of Christ*, upustili od tradičných fráz štýlu „velebme Satana!“, „666“ a podobne a sústredili sa na subtilnejšiu, viac metaforickú formu prezentácie myšlienok v textoch. V tých časoch sa hudobne začali prikláňať k druhej vlne škandinávského black metalu (Behexen, Horna).

Moja druhá otázka smerovala k témam, s ktorými kapela pracuje a k satanizmu vo všeobecnosti. Chcel som sa dozvedieť, ako sa k nim dostali a či k satanizmu inklinujú aj v osobnom živote. V Gruzínsku sú jedinou kapelou, ktorá má takéto zameranie. Zároveň ma preto zaujímalo, ako sa im podarilo fungovať v takejto prevažne silne kresťanskej krajine. Giorgi súhlasil, že Gruzínsko je mimoriadne náboženská krajina. Obyčajne sa gruzínski metaloví hudobníci vyhýbajú téme náboženstva, alebo iných kontroverzných tém, ako v ich vystúpeniach, tak aj textoch. Ich začiatky neboli ľahké, nakoľko boli vystavení kritike nielen všeobecnej verejnosti, ale prichádzala aj zo strany iných metalistov, ktorí sa cítia byť kresťanmi. Náboženstvo sa podľa neho stalo módnym trendom a po získaní nezávislosti krajiny symbolom patriotizmu. Každý útok na symbol Ježiša ľudí dokázal dohnať až k násilium. Na ich koncerte sa niekedy strhli bitky, pretože náhodní návštevníci klubu, kde skupina hrala, potom ako videli zostavu vystupovať v *corpse painte* a koženom oblečení vybíjanom klincami, sa rozhodli zakročiť a „spraviť niečo s touto satanistickou čiernou omšou“. Ich vnímanie Satana je postavené skôr na miltonovských ideách (podľa básnika Johna Milтона), Satan je pre nich symbol protestu, rebélie a kritiky. Nikto z kapely nie je teistický satanista v súkromnom živote. Sami seba vnímajú ako viac-menej bežných ľudí s vyhraneným názorom na určité témy.

Túto tému som chcel rozobrať trochu podrobnejšie. Preto som načrtnol, že v európskom prostredí je častá situácia, keď členovia metalových kapiel inklinujú priamo k satanizmu, alebo pohanským náboženstvám aj v osobnom živote. Postrehol som však, že v Gruzínsku veľa hudobníkov otvorene priznáva, že sú pravoverní kresťania. Ako vníma kapela toto spojenie dvoch zdanlivo protichodných ideí, najmä keď môj výskum preukázal, že white metalové kapely v Gruzínsku nie sú.

Podľa Giorgiho v Gruzínsku sú aj kresťanské metalové kapely, ale je ich mimoriadne málo a zároveň sa jedná skôr o „garážové kapely“, preto o nich nikto nevie, pokiaľ sa nepoznajú osobne. Vo väčšine prípadov prepojenie kresťanstva, viery a metalu stojí na jednej osobe a zvyšok kapely sa prispôbii. Tým sa dostávame k situácii, prečo sú témy ako náboženstvo, alebo kritika cirkvi veľmi zriedkavé v metalových textoch – pre niekoho z členov kapely je táto téma skrátka nepríjemná a snažia sa jej vyhnúť, či už z osobných dôvodov, alebo skrátka nechcú vytvárať konflikty. U hudobníkov s kresťanským vierovyznaním si však všimol jednu zaujímavú podobnosť. Často sami seba považujú za „lepších“ ako tie „satanistické kapely z Youtube-u“. Myslí si, že väčšina Gruzíncov, metalistov zahrňajúc, má veľmi limitované znalosti o metale a väčšina z ich poznatkov pochádza iba z videí, ktoré videli. Prevláda u nich názor, že toto „Halloweenske“ satanistické

pomaľovanie a vystupovanie je gýčové a hlúpe. Oni sa svojím vystupovaním snažia pôsobiť dôstojne a vzbudzovať rešpekt.

Moja posledná otázka smerovala k dnešnej spoločnosti v Gruzínsku, obzvlášť ohľadom hudby a náboženstva. Z textov kapely je možné badať silnú kritiku aktuálnej spoločenskej situácie. Čo by vnímali ako pozitívnu zmenu a aká je ich predstava o ideálnej spoločnosti. Ich hudba je primárne cieleňá ako kritika sociálneho aspektu kresťanstva. Po tom, ako sa kresťanstvo stalo tak úzko prepojenou súčasťou národnej identity v 90. rokoch, stalo sa takmer povinnosťou pre každého Gruzínca byť súčasťou tejto viery. Ak nie z presvedčenia, tak aspoň predstieraním. Vidia v tom analógiu kmeňovej príslušnosti. Osobná kritika smeruje však hlavne k ľuďom, ktorí po páde komunizmu vymenili „stranícky kabát“ za kresťanský kríž, pretože to sa stalo finančne najvýnosnejším. Títo ľudia sú zdrojom korupcie, ktorá ničí ako spoločnosť, tak aj cirkev. Pre nich sa stalo náboženstvo iba ďalším stupienkom v ich kariérnom rebríčku. Nanešťastie pre nich, nikto nemá monopol na pravdu a dnes už nie je také kritické byť metalistom ako pred 15 rokmi. Dnes, hlavne v Tbilisi, je možné vidieť mnohé pozitívne zmeny v rámci akceptácie alternatívnych ideí. Mladí Gruzínci sa pomaly začínajú zaujímať o tradičný gruzínsky polyteizmus, okultizmus a veľmi pozvoľna aj okolie prestáva byť tak veľmi nepriateľsky naladené voči čomukoľvek inému ako kresťanstvu. Gruzínci necestujú príliš často do zahraničia, ale aj napriek tomu gruzínski hudobníci aj fanúšikovia navštívili veľké európske metalové festivaly, ako Wacken alebo Brutal Assault, kde mohli vidieť fungovanie zahraničnej extrémnej metalovej scény naživo, nie len sprostredkované z videí. Giorgi dúfa, že časom sa aj metal v Gruzínsku stane akceptovaným žánrom (aj keď nie priamo populárnym) a nebude verejnosťou vnímaný ako „satanistický komplot zahraničia na podryvanie národnej gruzínskej identity a kultúry“.

Záver

Gruzínsko je krajina plná paradoxov. Jedným z nich je aj priateľskosť a pohostinnosť obyvateľstva na jednej strane, ale zároveň silný konzervativizmus a tradicionalizmus na strane druhej. Mnohé snahy o moderný, liberálnejší prístup k umeniu či seberealizácii tak narážajú na takmer nepreniknuteľnú stenu odporu. Metal ako hudobný žáner a extrémny metal obzvlášť je niečo, čo tradične založená gruzínska spoločnosť prijíma iba ťažko. Či už je to kvôli extravagantnému imidžu hudobníkov, alebo kvôli pocitu pohrdania (kresťanskými) tradíciami a históriou. Metalová scéna sa nikdy nestala a pravdepodobne nestane populárnou súčasťou modernej gruzínskej kultúry. Metal sa nemieša do žiadnych oblastí hlavného prúdu, či už kultúrneho (hudobná scéna celkovo), alebo spoločenského a až niekoľko (negatívnych) výnimiek väčšinová spoločnosť o neho nejaví žiadny záujem.

Kým vo väčších mestách, primárne v hlavnom meste Tbilisi, sa situácia postupne zlepšuje a mnohí ľudia sú omnoho tolerantnejší k okrajovým kultúrnym prejavom, v nedostupnejších, alebo menších regiónoch, mestách a dedinách ostáva stav takmer nezmenený.

Situácia však zďaleka nie je beznádejná. Aj keď počet gruzínskych kapiel je stále pomerne nízky, vývoj posledného desaťročia naznačuje, že metalové skupiny majú priestor nielen vznikáť, ale aj sa stabilne etablovať na domácej scéne, dokonca

peniknúť k zahraničným poslucháčom. Viaceré dopytované kapely vyjadrili istú skepsu ohľadne potenciálnej budúcnosti, ale ani oni nemôžu odporovať štatistikám, ktoré hovoria v prospech mierneho rastu domácej metalovej scény. Počet fanúšikov, aj keď nie vysoký, je stabilný a má tendenciu v nasledujúcich rokoch rásť. Mnohé kapely si už vyskúšali vystupovanie aj na zahraničných festivaloch, alebo koncertoch a pomaly sa o nich dozvedajú aj vzdialenejšie krajiny, kde si nachádzajú svojich priaznivcov. Preto možno povedať, že tak ako je Gruzínsko krajina paradoxov, tak je aj metalová hudobná scéna značne paradoxná, keďže kvantitatívne a dopadom je takmer neexistujúca, ale na druhej strane, tej časti ktorú zaberá, aj keď je minimálna v porovnaní s inými štýlmi (elektronická hudba je v Gruzínsku mimoriadne populárna), sa len tak ľahko nevzdá.

Zoznam použitej literatúry

Pramene

- Camp, Z. (16.4.2018). *Rotting Christ Members Arrested on Terrorism Charges in Europe*. Nájdené [31.7.2018] na <https://www.revolvermag.com/culture/rotting-christ-members-arrested-terrorism-charges-europe>.
- Corso, M. (31.8.2012). *Georgia: Orthodox Church Looks Askance at Proliferation of Yoga Studios*. Nájdené [1.8.2018] na <https://eurasianet.org/s/georgia-orthodox-church-looks-askance-at-proliferation-of-yoga-studios>.
- Diabolus Sanctus – Facebook*. (n.d.). Nájdené [1.8.2018] na <https://www.facebook.com/diabolussanctusband/>.
- Encyclopaedia Metallum*. (n.d.). Nájdené [31.7.2018] na <https://www.metal-archives.com>.
- Georgia's mighty Orthodox Church*. (2.7.2013). Nájdené [31.7.2018] na <https://www.bbc.com/news/world-europe-23103853>.
- Government of Georgia, official site*. (2014). Nájdené [31.7.2018] na http://gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=193.
- Irtenkauf, D. (2.2.2014). *Black Metal in Georgia*. Nájdené [30.7.2018] na <https://norient.com/stories/black-metal-in-georgia/>.
- Lomsadze, G. (22.4.2013). *Did the Devil Go Down to Georgia in a Smart ID Card?* Nájdené [1.8.2018] na <https://eurasianet.org/s/did-the-devil-go-down-to-georgia-in-a-smart-id-card>.
- Mumburum*. (n.d.). Nájdené [31.7.2018] na <http://mumburum.com/lyrics/569151.html>.
- TIAMAT Concert In Former Soviet Republic of Georgia Shot Down By Orthodox Christian Activists*. (5.6.2016). Nájdené [1.8.2018] na <http://www.blabbermouth.net/news/tiamat-concert-in-former-soviet-republic-of-georgia-shut-down-by-orthodox-christian-activists/>.

Sekundárna literatúra

- Charles, R. (2014). Religiosity in Armenia, Georgia and Azerbaijan. *Caucasus Analytical Digest*, 20, 2–5.
- Jaenson, E. (2012). *Georgia through the Eyes of the Georgian Heavy Metal Musicians – “A Country of Cultural Crossroads”*. Bakalárska práca. Lunds Universitet, Lunds.
- Kahn-Harris, K. (2007). *Extreme Metal: Music and Culture on the Edge*. New York: Berg.
- Khintibidze, E. (1998). *The Designations of the Georgians and Their Etymology*. Tbilisi: Tbilisi State University Press.
- King, Ch. (2008). *The Ghosts of Freedom: A History of the Caucasus*. Oxford: Oxford University Press.

- Mikaberidze, A. (2015). *Historical Dictionary of Georgia* (2nd ed.). London: Rowman & Littlefield.
- Nodia, G. & Scholtbach, A. P. (2006). *The Political Landscape of Georgia: Political Parties: Achievements, Challenges and Prospects*. Delft: Eburon Academics Publishers.
- Nodia, G. (1994). Nationalism and Democracy. In L. Diamond & M. F. Plattner (Eds.), *Nationalism, Ethnic conflict, and Democracy (A Journal of Democracy Book)* (pp. 104–115). Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Nodia, G. (2009). Components of the Georgian National Idea: An Outline. In G. Nodia (Ed.), *Identity Studies* (pp. 84–101). Tbilisi: Ilia Chavchavadze State University.
- Pkhaladze, T. (2012). ROC and Independent Georgia. In T. Pkhaladze (Ed.), *Religion as the Instrument of Russian Foreign Policy towards Neighboring Countries, Georgia, Latvia, Ukraine* (pp. 37–53). Tbilisi: International Centre for Geopolitical Studies.
- Rapp, S. H. (2003). Studies in Medieval Georgian Historiography: Early Texts and Eurasian Context. In *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, 601. Subsidia, 113* (pp. 419–423). Louvain: Peeters Publishing.
- Norashenidze, T. (2012). Church Policy of the Russian Empire and USSR In Georgia. In T. Pkhaladze (Ed.), *Religion as the Instrument of Russian Foreign Policy towards Neighboring Countries, Georgia, Latvia, Ukraine* (pp. 26–36). Tbilisi: International Centre for Geopolitical Studies.
- Smolík, J. (2015). Subkultury mládeže: Od deviate k fragmentaci. *Sociální pedagogika*, 3(1), 35–55.
- Suny, R. G. (1994). *The Making of the Georgian Nation* (2nd ed.). Indianapolis: Indiana University Press.
- Toumanoff, C. (1963). Iberia between Chosroid and Bagratid Rule. In *Studies in Christian Caucasian History* (pp. 374–377). Paris: Klincksieck.

Zoznam obrázkov

- Obr. 1. *Demonštrácie v Gruzínsku*. (n.d.). Nájdené [2.8.2018] na https://www.geomediapress.ge/wp-content/uploads/1369031125_942728_621811577847908_1581883783_n.jpg.
- Obr. 2. *Pergamo, 1995*. (n.d.). Nájdené [1.8.2018] na <https://norient.com/stories/black-metal-in-georgia/>.
- Obr. 3. *Infadus*. (n.d.). Nájdené [2.8.2018] na <https://www.metal-archives.com/bands/Infadus/3540442147>.
- Obr. 4. *Diabolus Sanctus*. (n.d.). Nájdené [31.7.2018] na https://www.metal-archives.com/bands/Diabolus_Sanctus/3540333555.